

چکیده طرح پژوهشی

**بررسی میزان موفقیت طرح تحصیل همزمان در دانشجویان
مستعد و ارائه راهکارهایی برای بهبود وضع موجود**

مجری: دکتر علی فتحی آشتیانی

عضو هیأت علمی علوم پزشکی بقیةالله (عج)

سال ۱۳۸۲

الف - مقدمه

به منظور بررسی نتایج دستورالعمل چگونگی تحصیل همزمان در دو رشته تحصیلی مصوب جلسه ۷۷/۱۱/۱۵ شورای هدایت استعدادهای درخشان، این تحقیق با هدف تعیین میزان موفقیت طرح تحصیل همزمان در دانشجویان مستعد و ارائه راهکارهایی برای بهبود وضع موجود در سال تحصیلی ۸۲-۱۳۸۱ انجام شده و درصد پاسخگویی به سوالهای زیر بوده است:

- ۱- آیا بین دانشجویانی که در یک رشته تحصیل می کنند با دانشجویانی که در دو رشته به طور همزمان تحصیل می کنند، تفاوت معناداری از نظر وضعیت تحصیلی وجود دارد؟
- ۲- آیا طرح تحصیل همزمان توانسته است به رفع مهجوریت از رشته های علوم پایه بینجامد؟
- ۳- آیا طرح تحصیل همزمان توانسته است به توسعه علمی و فرهنگی کشور منجر شود؟
- ۴- چه مشکلاتی در اجرای طرح تحصیل همزمان وجود دارد؟
- ۵- به چه دلیل و یا دلایلی برخی از دانشجویان مستعد از طرح تحصیل همزمان استفاده نکرده اند؟
- ۶- بجز تحصیل در رشته تخصصی، آیا دانشجویان مستعد فعالیتهای علمی دیگری هم دارند؟ آیا در این رابطه تفاوتی بین دانشجویان مستعدی که در یک رشته تحصیل می کنند با دانشجویانی که در دو رشته بطور همزمان تحصیل می نمایند وجود دارد؟
- ۷- وضعیت سلامت روانی دانشجویان چگونه است؟ آیا تفاوتی از نظر سلامت روانی بین دانشجویان مستعدی که در یک رشته تحصیل می کنند با دانشجویان دو رشته ای وجود دارد؟
- ۸- به طور کلی نگرش دانشجویان و مسئولین نسبت به طرح تحصیل همزمان چیست؟ چه تفاوتی بین نگرش آنها بر حسب جنس وجود دارد؟ و چه تفاوتی بین نگرش دانشجویان (یک رشته ای و دو رشته ای) با نگرش مسئولین امور آموزشی وجود دارد؟

ب- روش

سه گروه جامعه آماری این تحقیق را تشکیل می دادند. گروه اول کلیه دانشجویان مستعدی که از طرح تحصیل همزمان استفاده کرده بودند، گروه دوم کلیه دانشجویان مستعدی که به دلایل مختلف از این طرح استفاده نکرده بودند و گروه سوم کلیه مسئولین دفاتر استعدادهای درخشان دانشگاهها، رؤسای اداره آموزش و معاونین آموزشی دانشکده ها. به منظور انتخاب نمونه، ابتدا از بین دانشگاههای کشور، دانشگاههای تهران، صنعتی امیرکبیر، صنعتی شریف، علم و صنعت، شهید بهشتی، علامه طباطبایی و فردوسی مشهد انتخاب شدند. سپس از گروه اول و دوم ۱۱۵ دانشجو (که بعد از حذف موارد ناقص در گروه اول به ۱۰۲ و در گروه دوم به ۱۱۳ نفر رسید) و از گروه سوم ۵۰ نفر (که بعد از حذف موارد ناقص به ۴۲ نفر رسید) انتخاب گردید.

به منظور جمع آوری اطلاعات مورد نظر از ۶ پرسشنامه محقق ساخته (راجع به مشخصات فردی - تحصیلی، تحصیل همزمان، عدم تحصیل همزمان، فعالیت‌های علمی، نگرش نسبت به تحصیل همزمان و پرسشنامه مربوط به مسئولین) و یک پرسشنامه استاندارد برای بخش سلامت روانی (SCL-90-R) و مصاحبه استفاده بعمل آمد. داده‌های بدست آمده با روشهای آمار توصیفی (فراوانی، درصد، میانگین، انحراف معیار) و آمار استنباطی (آزمون خی دو، t مستقل، تحلیل واریانس یک طرفه (ANOVA) و آزمون کمترین خطای معنادار (LSD)) مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

ج- نتایج

نتایج بدست آمده بیانگر آن است که: میانگین سن دانشجویان ۲۱/۱۷ سال و انحراف معیار آن ۱/۲۹ سال بود. ۸۰ نفر دختر و ۱۳۵ نفر پسر بودند. بین سالهای ۱۳۷۷ تا ۱۳۸۰ وارد دانشگاه شده بودند. میانگین نمرات دانشجویان دختر در دیپلم و پیش دانشگاهی به طور معناداری بیشتر از دانشجویان پسر بود. ولی میانگین نمرات آنها در دانشگاه حدود ۱/۵ نمره کاهش یافته ولی تفاوت معناداری با یکدیگر نداشت. به علاوه میانگین نمرات دانشجویان دو رشته ای در رشته اول به طور معناداری بیشتر از دانشجویان یک رشته ای بود.

همچنین نتایج نشان داد میانگین نمرات دانشجویان دختر دو رشته ای به طور معناداری بیشتر از دانشجویان دختر یک رشته ای بود ولی تفاوت معناداری بین میانگین نمرات دانشجویان پسر دو رشته ای و یک رشته ای وجود نداشت، افزون بر آن این تحقیق نشان داد که بین دانشجویان دو رشته ای، میانگین نمرات در رشته اول به طور معناداری بیشتر از میانگین نمرات در رشته دوم بود.

این تحقیق نشان داد از دانشجویانی که از طرح تحصیل همزمان استفاده کرده اند و می توانستند رشته های علوم پایه را انتخاب کنند ۴۵ درصد رشته های علوم پایه را به عنوان رشته دوم خود انتخاب کرده اند و ۱۰/۸ درصد رشته هایی مثل فلسفه، الهیات، زبان و ادبیات فارسی را به عنوان رشته دوم انتخاب کرده اند و بیشترین انتخاب مربوط به رشته های مکمل مثل زبان و ادبیات انگلیسی، فرانسه و آلمانی بوده است.

نتایجی که در رابطه با مشکلات طرح تحصیل همزمان بدست آمده از نظر دانشجویان عبارت است از: تداخل کلاسها و برنامه ها، تداخل امتحانات، انتخاب واحد، نداشتن استاد راهنما، کمی اوقات مطالعه، طولانی شدن زمان تحصیل، تردد زیاد بین دانشکده ها، عدم آشنایی مسئولین با طرح تحصیل همزمان، مشکلات مالی، غیبت زیاد در کلاسها، محدودیت در انتخاب رشته دوم، روشن نبودن آینده شغلی، و از نظر مسئولین این مشکلات عبارت است از: داشتن معدل ۱۷ در دو ترم اول برای همه رشته‌ها، غیبت در کلاسها، تردد زیاد، عدم ارتباط بین دو رشته، تداخل کلاسها و امتحانات، حجم سنگین دروس، عقب افتادن از کنکور کارشناسی ارشد، انتخاب نامناسب رشته دوم، جدی نگرفتن تحصیل همزمان، اشکال در آیین نامه، بودجه کم، نداشتن تشکیلات سازمانی، شفاف نبودن رشته ای که دانشجو می تواند به عنوان رشته دوم انتخاب کند و ...

این تحقیق نشان داد دانشجویانی که از طرح تحصیل همزمان استفاده نکرده اند مهمترین دلایل خود را نداشتن فرصت کافی، علاقه به رشته اول و تمایل به ادامه تحصیل در همان رشته، محدودیتهایی که دو رشته ایجاد می کند، محدود بودن رشته هایی که می توان در رشته دوم انتخاب کرد، علاقه به ورود به بازار کار هر چه سریعتر و تامین مخارج زندگی، مشکلات اداری برای موافقت با تحصیل در دو رشته، وقت گیر بودن، نداشتن معدل ۱۷ در دو ترم اول، مشکلات مالی و رفاهی و... ذکر کرده اند علیرغم اینکه معتقدند تحصیل همزمان در دو رشته مزایای متعددی از جمله افزایش معلومات، گرفتن دو مدرک تحصیلی، محدود نشدن به یک رشته، تکمیل رشته اول، صرفه جویی در عمر، دنبال کردن علایق شخصی و.. می دانند.

در رابطه با فعالیتهای علمی بجز تحصیل، نتایج بدست آمده نشان داد، به طور کلی دانشجویان مستعد در زمینه های چاپ مقاله در مجلات علمی، ترجمه مقاله، ارائه مقاله در کنگره ها و سمینارها، انجام طرحهای پژوهشی، چاپ کتاب، شرکت در دوره های تخصصی، عضویت در گروه های علمی و هنری، مشارکت در فعالیتهای فوق برنامه و .. فعالند. که در این رابطه میزان فعالیتهای علمی دانشجویان پسر به طور معناداری بیشتر از دانشجویان دختر است (بجز در مهارتهای هنری). همچنین میزان فعالیتهای دانشجویانی که در دو رشته تحصیل می کنند در مواردی چون چاپ مقاله، ترجمه مقاله، داشتن کارهای ابداعی و ابتکاری، چاپ کتاب، تعداد مقالاتی که در یکماه مطالعه می کنند به طور معناداری بیشتر از دانشجویانی است که در یک رشته تحصیل می نمایند.

نتایج بدست آمده از بررسی وضعیت سلامت روانی دانشجویان نشان دهنده آن است که دانشجویان دو رشته ای از مشکلات مربوط به علائم و سواسی- اجباری و حساسیت در روابط بین فردی کمتری در مقایسه با دانشجویان یک رشته ای برخوردارند و در سایر موارد تفاوت معناداری بین آنها وجود ندارد. اگر چه در مجموع این علائم در کل دانشجویان مورد بررسی بیشتر از نتایج افراد در سایر تحقیقات است.

د- نتیجه گیری و ارائه راهکارهای بهبود

مقایسه تعداد دانشجویان مستعد در وزارت علوم، تحقیقات و فناوری به دانشجویانی که از طرح تحصیل همزمان در دو رشته استفاده کرده اند (۷۵۰۱ به ۲۲۳ نفر، ۲/۹۷ درصد) بیانگر آن است که این طرح نتوانسته است بعد از ۴ سال از زمان شروع تا کنون، جایگاه خوبی بین دانشجویان باز کند. با این وجود، اعتقاد ما بر این است که طرح تحصیل همزمان در دو رشته، یکی از فرصتهایی است که وزارت علوم، تحقیقات و فناوری با رویکرد جدید خود (توجه به دانشجویان مستعد و ممتاز)، برای استعدادهای درخشان دانشگاهها، طراحی و اجرا کرده است ولی اینکه چرا دانشجویان از این فرصت فراهم شده، استفاده نکرده اند، دلایل مختلفی دارد که برخی از آنها در پی می آید:

- نگرش مسئولین آموزش در دانشگاههای مختلف نسبت به این طرح متفاوت بوده است. برخی از مسئولین و دانشگاهها از این طرح به خوبی استقبال کرده اند و با فراهم نمودن زمینه های لازم، دانشجویان را برای

ورود به این طرح و تحصیل در دو رشته به طور همزمان ترغیب نموده اند و حتی برخی سعی کرده اند با تغییراتی به دلخواه در آیین نامه طرح تحصیل همزمان، شرایط ورود به این طرح را تسهیل نمایند. ولی برعکس برخی از مسئولین و دانشگاهها، کمتر روی این طرح کار کرده اند و علیرغم وجود تعداد قابل توجهی از دانشجویان با استعداد درخشان در آن دانشگاهها، تعداد معدودی از این طرح استفاده کرده اند. بنابراین بنظر می رسد با توجه به برخوردهای متفاوت با این طرح، برگزاری جلسات یا کارگاههای توجیهی برای مسئولین آموزش دانشگاهها ضروری باشد.

• یکی از مسائل بسیار مهم در مورد اجرای طرح تحصیل همزمان در دو رشته، عدم توجه کافی و مناسب کارشناسان آموزش دانشگاهها است. بسیاری از کارشناسان آموزش اذعان دارند که اطلاعاتشان نسبت به این طرح محدود است و پاسخگوی بسیاری از سؤالهای دانشجویان در رابطه با این طرح نیستند. در این رابطه بنظر می رسد اولاً اگر مسئولین آموزش دانشکده ها و دانشگاهها نسبت به این طرح به خوبی توجه شوند، می توانند کارشناسان خود را توجیه کنند. ثانیاً اگر ابهامهای موجود در آیین نامه طرح تحصیل همزمان رفع گردد، به بسیاری از سؤالهای کارشناسان آموزش پاسخ داده خواهد شد.

• در صورت تداوم طرح تحصیل همزمان در دو رشته تحصیلی پیشنهاد می گردد:

- بین استادان و مسئولان دانشگاه با دانشجویان مستعد همکاری و برخورد مناسب تری صورت گیرد.
- ترتیبی اتخاذ شود تا مشکلات مالی و رفاهی دانشجویان مثل کمک هزینه تحصیلی، خوابگاه، بن خرید کتاب، وام و... رفع گردد.
- امکانات لازم برای تحقیق و دسترسی به منابع روز از طریق برگزاری کلاسهای زبان، استفاده از اینترنت، کتابخانه تخصصی و... فراهم گردد.
- به دانشجویان در مورد اعتبار مدرک دوم اطمینان داده شود.
- شورای استعدادهای درخشان دانشگاهها و کمیته کارشناسی برای بررسی مسائل آنان تشکیل شود.
- اطلاع رسانی صحیح و به موقع به استادان و کارشناسان آموزش در رابطه با طرح تحصیل همزمان صورت گیرد.
- تشکیلات سازمانی برای دفاتر استعدادهای درخشان دانشگاهها تهیه شود. در حال حاضر نداشتن تشکیلات سازمانی، موجب شده، مسائل دانشجویان مستعد بطور جدی مورد توجه قرار نگیرد و برنامه ریزی صحیحی در ارتباط با آنان وجود نداشته باشد.
- جلسات رفع مشکلات برای دانشجویان مستعد توسط مسئولین برگزار شود.
- مقررات دست و پاگیر و وقت گیر اداری برای استفاده از طرح تحصیل همزمان حذف شود.
- استادان کارآمد و با سواد برای آنان در نظر گرفته شود که بتوانند با این دانشجویان رابطه خوبی برقرار کنند. یکی از شرایط مهم برای موفقیت طرح تحصیل همزمان وجود همین استادان است.

- کارگاههای آموزشی با دعوت از استادان خارجی و داخلی ممتاز برای آنان برگزار گردد.
 - به منظور پیشگیری از انصراف از رشته دوم، افت تحصیلی و ... شایسته است ترتیبی اتخاذ گردد تا دانشجویان حتماً قبل از انتخاب رشته دوم با متخصصین در آن رشته مشورت کنند و حداقل یکی از استادان رشته دوم به آنها گواهی دهد.
 - آیین نامه تسهیلات دانشجویان مستعد از طرف دانشگاهها به طور کامل اجرا شود.
 - ابهامات و نقائص موجود در آیین نامه تحصیل همزمان در دو رشته رفع گردد که از جمله آنها موارد زیر است:
 - حد نصاب اخذ واحد در رشته دوم مشخص شود، به عبارت دیگر از ۲۷ واحدی که دانشجویان می توانند در یک ترم اخذ کنند چه نسبتی بین واحدها در رشته اول و رشته دوم می تواند وجود داشته باشد.
 - شرایط مشروط شدن در رشته دوم تعیین شود.
 - نحوه برخورد با دانشجویانی که در وسط ترم دروس رشته دوم را رها می کنند مشخص شود.
 - رشته‌هایی که دانشجویان می توانند به عنوان رشته دوم انتخاب کنند مشخص و اعلام شود.
 - مدت زمانی که دانشجویان می توانند بعد از فارغ التحصیلی از رشته اول، در رشته دوم ادامه تحصیل دهند تعیین شود.
 - وضعیت سربازی بعد از فارغ التحصیل شدن در رشته اول مشخص گردد.
 - در صورتی که دانشجویان در مقطع کارشناسی ارشد در رشته اول قبول شوند، چه وضعیتی خواهند داشت.
 - اگر قبولی در مقطع کارشناسی ارشد در شهر دیگری باشد چه اقداماتی باید انجام دهند. آیا می توانند برای ادامه تحصیل در رشته دوم از انتقال استفاده کنند.
 - سنوات تحصیل در رشته دوم چقدر است.
 - برای دانشجویانی که در رشته دوم با افت تحصیلی روبه‌رو می شوند ضوابط مشخصی تعیین شود.
 - برای دانشجویانی که در رشته دوم بعد از مدتی انصراف می دهند ضوابط مشخصی تعیین شود
- علاوه بر موارد فوق راهکارهایی که در پی می آید نیز برای دانشجویان مستعد و ممتاز پیشنهاد می گردد:
- ایجاد فرصت برای انتخاب دروس دلخواه در راستای رشته اول (تقویت بنیه علمی) به جای تحصیل در دو رشته می تواند هم در راستای علایق دانشجو گام بردارد و هم به تعمیق معلومات و اطلاعات در یک رشته کمک کند.
 - تدوین آیین نامه تغییر رشته تحصیلی ویژه برای دانشجویان مستعد، به گونه‌ای که بتوانند با استفاده از این آیین نامه در رشته مورد نظر و علاقه خویش در راستای اولویتها و نیازهای کشور به تحصیل ادامه دهند. این شیوه شاید

- راه کوتاهتری برای دستیابی به اهداف آموزشی در نظام آموزش عالی کشور باشد.
- گسترش دوره‌های دکترای پیوسته که چند مورد از آن در برخی از دانشگاهها راه‌اندازی شده است، می‌تواند راهی سریعتر، بهتر و کاملتر برای این قبیل از دانشجویان باشد و مطمئناً زودتر به هدف می‌رسد. لذا پیشنهاد می‌گردد به جای اینکه این دانشجویان را در چرخه نسبتاً دشوار و سخت مقاطع مختلف کارشناسی، کارشناسی ارشد و دکترای تخصصی درگیر کنیم، که ممکن است به دلایل مختلف تعداد قابل توجهی از این استعدادها، هدر روند و شانس رسیدن به مقطع دکترای تخصصی و کارآمد شدن در یک حوزه تخصصی را از دست بدهند، بهتر است دوره‌های دکترای تخصصی پیوسته در رشته‌های مورد نیاز کشور را گسترش دهیم تا از هدر رفتن زمانهای بسیار زیاد این دانشجویان جلوگیری بعمل آید (البته در صورتی که این طرح موفق باشد).
 - با توجه به نتایجی که از این تحقیق بدست آمد تعداد قابل توجهی از دانشجویانی که در دو رشته تحصیل می‌کنند. رشته دوم خود را یکی از زبانهای خارجی (انگلیسی، فرانسه، آلمانی، ...) انتخاب کرده‌اند. از طرفی با توجه به اینکه دانستن زبان خارجی به ویژه زبان انگلیسی به عنوان کلید کار برای استفاده بهتر و سریعتر از منابع کاملاً ضروری است، و به همین دلیل تعداد زیادی از دانشجویان مستعد، زبان خارجی را به عنوان رشته دوم خود انتخاب کرده‌اند، لذا پیشنهاد می‌شود به جای انتخاب زبان خارجی به عنوان رشته دوم، برنامه‌ای تدوین شود تا کلیه دانشجویان مستعد، یکی از زبانهای خارجی را تا حد تسلط بر استفاده از متون خارجی، به عنوان بخشی از برنامه‌های آموزش خود بگذرانند و برای کسانی که این دوره را می‌گذرانند، گواهی شرکت در دوره صادر گردد.
 - تسلط بر نحوه استفاده از کامپیوتر و اینترنت نیز یکی از ابزارهای کار علمی است. لذا پیشنهاد می‌شود به جای طرح تحصیل همزمان در دو رشته، دروس مربوط به کامپیوتر نیز جزء برنامه‌های درسی کلیه این دانشجویان قرار گیرد.
 - افزون بر آموزش زبان خارجی و کامپیوتر که به نظر می‌رسد لازم است کلیه دانشجویان مستعد این دوره‌ها را بگذرانند. فراهم کردن شرایطی که این دانشجویان امکان انتخاب دروس مورد نظر خود را از رشته مورد علاقه خود داشته باشند، بدون اینکه نیازی به دادن مدرک تحصیلی باشد نیز مفید است.
 - با توجه به دیدگاههای جدید در آموزش تیزهوشان و نظریه‌های هوش چندگانه، پیشنهاد می‌شود به جای اینکه افرادی را به عنوان تیزهوش به معنای کلی کلمه انتخاب و برای آنها برنامه‌هایی مثل طرح تحصیل همزمان طراحی و برگزار نماییم، استعدادهای ویژه آنها را شناسایی کنیم و زمینه را برای شکوفایی این دانشجویان در آن زمینه‌های خاص فراهم نماییم. به عبارت دیگر تیزهوشی باید تخصصی شود. یعنی فردی که می‌تواند در یک موضوع جز برنامه تیزهوشان قرار داده شود ممکن است در موضوعی دیگر قرار داده نشود. بنابراین اگر قرار است به دانشجویان تیزهوش خدمت کنیم، باید آگاه باشیم تا مبادا با جهت‌گیری به طرف مواردی که به استعدادها و علایق آنها لطمه وارد می‌سازد، سهواً آنان را از مسیر رشد طبیعی خود منحرف سازیم.

- براساس مورد فوق ضرورت دارد در آموزش تیزهوشان شرایطی فراهم شود تا دانشجویان در تعیین سرنوشت خویش سهیم باشند، حقوق، مسئولیتها، احساسات، علایق و افکارشان به عنوان عضو موثر جامعه در نظر گرفته شود و آموزش، فرصتی برای رشد و شکوفایی آنان باشد و دانشجو را به جستجو و تکاپو وادارد.
- افزون بر موارد فوق در آموزش تیزهوشان بهتر است به جای تسریع در برنامه‌ها و یا آموزش در زمینه‌های مختلف (تحصیل همزمان در دو رشته)، بر "غنی سازی" تاکید کنیم، غنی سازی، فرصتی فراهم می کند تا دانشجو در موضوع مورد علاقه خود، به طور عمیق کار و پژوهش نماید و بر غنای اهداف و برنامه‌های آموزشی خود بیفزاید. مطمئنا با عمق بخشیدن به دانش و کسب مهارت در یک زمینه خاص، در حل مسائل، بهتر و خلاق تر عمل خواهند نمود. F-v.7